

Коба М.М.

доктор філософії в галузі права, старший викладач;

Фицько Г.Р.

курсант,

Київський інститут Національної гвардії України

ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

З початку конфлікту на східному та південному регіонах нашої держави минуло більше восьми років, а з початком повномасштабної агресії російської федерації на території України актуальність дослідження проблематики вимушеного переміщення населення як ніколи зростає. Значна частина українців та іноземних громадян змушена була переселитися на більш безпечну територію, або ж взагалі, за кордон. Дехто не зміг вибратися з окупованих територій через брак ресурсів, за станом здоров'я чи знищення дорожніх шляхів. За даними Міжнародної організації міграції взято на облік більше 6,5 мільйонів внутрішньо-переміщених осіб.

Усі зазначені проблеми не дають у повній мірі можливості населенню нашої країни, яке постраждало внаслідок російської

агресії, реінтегруватися в суспільство, ставши його повноправними суб'єктами.

Дослідженням питань соціального захисту внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) свого часу займалися Т. Цимбалістий, Н. Авдєєва, І. Аракелова, С. Булеца, Т. Доронюк, О. Перепелюкова, А. Солодько та ін. Наразі дана проблематика мало досліджена. Тому виникає нагальна потреба в осмисленні правового статусу внутрішньо переміщених осіб та соціальних проблем, з якими вони зіштовхуються покидаючи рідну домівку.

Проблема появи ВПО стала справжнім викликом для національного законодавства та, відповідно, активізувала діяльність органів державної влади. Правовий статус ВПО почав регулюватися правовими актами у різних сферах суспільного життя починаючи з 2014 року.

Відповідно до вказаних правових актів *внутрішньо переміщені особи* – це особи (громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні), які були змушені залишити свої будинки і мігрувати, рятуючись від негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, однак не перетнули державний кордон, і залишилися на території власної держави, а також користуються захистом відповідно до міжнародного законодавства з прав людини. Однак через складну соціально-політичну ситуацію в країні це не завжди так.

Не зважаючи на те, що окрема конвенція, яка б регулювала права внутрішніх переселенців, відсутня, у керівних засадах ООН з питань внутрішнього переміщення прав ВПО підтверджуються як такі, що передбачені більш загальними гарантіями у існуючому міжнародному законодавстві з прав людини та гуманітарного права.

Станом на сьогодні, одним з пріоритетних завдань Української держави є всебічна підтримка та захист вимушено переміщених осіб з тимчасово окупованих територій. В такому випадку у цієї частини

населення не виникатиме бажання шукати стабільність та безпеку в інших країнах.

У внутрішньо переміщених осіб нашої держави є низка проблемних питань, серед яких:

Житло – це та проблема, яка найбільше заважає реінтеграції і нормальній життєдіяльності переселенців в українському суспільстві. До війни, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, у непридатних умовах проживало понад 67 тисяч внутрішньо переміщених осіб, наразі ці цифрові показники значно зросли. Загалом внутрішньо переміщених осіб можна розділити на дві групи:

Перша – ті, хто отримав статус і залишився на тимчасово окупованих територіях (в основному це громадяни похилого віку, у яких немає сил і можливостей перебратися на підконтрольну Україні територію). Такі громадяни набули статусу ВПО, однак через фінансову неможливість винаймати житло, були змушені виїхати на тимчасово окуповані території Луганської та Донецьких областей. Вони отримують фінансову допомогу від України, але змушені перетинати лінію розмежування кожні 90 днів, інакше допомога не виплачуватиметься.

Друга група – молоді сім'ї та працездатні біженці, яким потрібне нове житло з відповідними умовами. В свою чергу, уряд компенсує витрати на оплату комунальних послуг особам, які безкоштовно прихистили у себе переселенців. Розмір цієї компенсації – 450 грн за кожен офіційно зареєстровану ВПО. Власникам житла з числа тих, хто бажає надати прихисток ВПО, необхідно подати відповідні документи до органів державної влади на місцях. Компенсація видається на тих людей, які отримали довідку ВПО.

Також уряд відшкодовує громадам компенсацію на комунальні послуги в місцях, де надається тимчасовий прихисток ВПО. До таких місць відносяться школи, садочки, будинки культури та інші комунальні установи.

Освітня галузь закладає перспективні основи розвитку і відтворення суспільства [1]. Одним з найпріоритетніших завдань у

цьому напрямку є недопущення масового відтоку молоді до інших країн з метою пошуку якісної освіти, безпечного середовища та стабільних умов в процесі навчання. У протилежному випадку така ситуація фактично зупинить сталий процес передачі знань і досвіду та поставить під загрозу майбутнє України, яке має базуватися на інноваційних засадах і високому професіоналізмі в усіх сферах діяльності [1].

В цій ситуації наша влада не стоїть осторонь – діти, які отримали статус ВПО, мають спрощену процедуру до зарукування у заклади середньої освіти. Наразі існують програми «Донбас-Україна» та «Крим-Україна», завдяки яким у абітурієнтів є можливість вступити до українського ВНЗ за сценарієм зі складанням іспитів безпосередньо у ВНЗ. Також органи державної влади збільшили кількість пільгових місць у ВНЗ, з метою недопущення звинувачень вимушених переселенців в тому, що вони неправомірно і несправедливо займають бюджетні місця.

Міністерство освіти та науки спільно із Мінреінтеграції продовжує роботу щодо вступу до ЗВО дітей із тимчасово окупованих територій і територій активних бойових дій. Як зазначив міністр МОН С. Шкарлет, зміненими правилами вступу передбачено 28 сесій складання національного мультипредметного тесту для вступу до українських закладів вищої освіти. Для вступників із тимчасово окупованих територій від вересня до 31 грудня 2022 року буде забезпечена додаткова сесія та додаткові можливості для вступу в українські заклади освіти [2].

У Міністерстві освіти та науки розглядають ініціативу про те, щоб випускники з окупованої території подавали заяви та документи на вступ до українського ВНЗ онлайн, і приїжджали вже безпосередньо після того, як їх заявку схвалили. Це дозволило б мінімізувати бюрократичні витрати та залучити велику кількість молоді здобувати освіту на Батьківщині.

Соціальне забезпечення. Протягом березня-квітня 2022 року для осіб, які вимушено покинули свої домівки і отримали статус ВПО, була запроваджена щомісячна виплата в розмірі 2 тисячі гривень на

особу, також по 3 тисячі гривень могли отримати батьки на кожну неповнолітню особу та особи з інвалідністю. Реєстрація здійснювалась через програму «Дія» з виплатою на картку. Наразі дані виплати отримують лише особи з підтвердженим статусом ВПО, які не можуть вернутися в свої домівки через бойові дії, які там ведуться, або ж їхнє житло зруйноване.

Окрім того, на початку повномасштабного вторгнення держава виплатила одноразову грошову допомогу в розмірі 6500 гривень для тих, хто втратив роботу через війну. Кошти могли отримати всі наймані працівники, за яких сплачується єдиний соціальний внесок, та фізичні особи-підприємці усіх груп з населених пунктів, де активно ведуться бойові дії.

Трудові відносини. Національне законодавство забезпечує працевлаштування ВПО на загальних підставах. Однак, умови працевлаштування залежатимуть, як правило, від того, чи має трудову книжку кандидат на працевлаштування. Кожна ВПО, яка не звільнилася з роботи, у разі неможливості продовження роботи за попереднім місцем проживання, може припинити трудові відносини надавши нотаріально посвідчену письмову заяву про припинення працівником трудових відносин, із підтвердженням відправлення такої заяви роботодавцю рекомендованим листом [3].

Також, в разі неможливості припинення трудових відносин в порядку, встановленому законодавством про працю, їх можна припинити шляхом судового розгляду. В такому випадку роботодавцю буде надано відповідне рішення суду разом з трудовою книжкою, що свідчатиме про відсутність перешкод для укладення трудового договору за основним місцем роботи з відповідним працівником.

У випадку, коли працівник не звільнений за основним місцем роботи, його можна прийняти на роботу за сумісництвом, уклавши трудовий договір (як строковий так і безстроковий). Таким чином, на час дії воєнного стану для внутрішньо переміщених осіб скасовуються обмеження щодо роботи за сумісництвом, які стосуються часу

тривалості роботи. Тому такого працівника можна оформити не лише на 0,5 ставки, але й на більшу тривалість робочого часу.

Переміщення значної кількості жителів нашої держави, які вимушено залишили місця свого проживання, внаслідок анексії Кримського півострова, збройного конфлікту на території Донецької та Луганської областей і з початком повномасштабного вторгнення російських військ на територію України стало причиною виникнення нового об'єкту соціальної політики – внутрішньо переміщених осіб. Пріоритетними напрямками державної підтримки ВПО є дотримання соціальних гарантій, забезпечення житлом, працевлаштуванням, матеріальна допомога багатодітним родинам, особам похилого віку, компенсація за знищене житло та ін. Це обов'язок держави, який має бути виконаний незалежно від ступеня активності або припинення повномасштабного вторгнення. В протилежному випадку, у майбутньому це може обернутися демографічною та соціальною катастрофою для нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Якубова Л. Суспільство на війні: проблеми націтворення. Частина 1. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2198-larisa-yakubova-suspilstvo-na-vijni-problemi-natsietvorennya-chastina-1>.
2. Шкарлет С. Про заходи щодо забезпечення права дітей на освіту та права педагогів на працю з ТОТ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-povidomiv-pro-zahodi-shodo-zabezpechennya-prava-ditej-na-osvitu-ta-prava-pedagogiv-na-pracyu-z-tot>.
3. ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 28.12.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
4. Басова І.С., Шуміло М.М., Вишневецька С.В. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11515/Basova%20I.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.
5. Дяченко А.Н. Шляхи забезпечення інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_04\(35\)/12.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_04(35)/12.pdf).